

Київський університет імені Бориса Грінченка
Педагогічний інститут
Кафедра теорії та історії педагогіки

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-методичної та
навчальної роботи
 Олексій ЖИЛЬЦОВ
« 04 » « 10 » 2021р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Педагогіка і психологія вищої школи:

Педагогіка

для студентів

спеціальності 033 Філософія

освітнього рівня другого (магістерського)

освітньо-наукової програми 033.00.01 Філософія

Київ – 2021

Розробники:

Проценко Олена Борисівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії педагогіки

Викладачі:

Проценко Олена Борисівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії педагогіки

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри теорії та історії педагогіки

Протокол від 30.08. 2021р. №1

Завідувач кафедри _____ (підпис) Людмила ХОРУЖА

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої програми (керівником освітньої програми)

_____. _____. 20__ р.

Керівник освітньої програми _____ (підпис) Олександр ГОРБАНЬ

Робочу програму перевірено

_____. _____. 20__ р.

Заступник директора _____ (підпис) Марина МАШОВЕЦЬ

Пролонговано:

на 20__/20__ н.р. _____ (підпис) (ПІБ), « ____ » ____ 20__ р., протокол № ____

на 20__/20__ н.р. _____ (підпис) (ПІБ), « ____ » ____ 20__ р., протокол № ____

на 20__/20__ н.р. _____ (підпис) (ПІБ), « ____ » ____ 20__ р., протокол № ____

на 20__/20__ н.р. _____ (підпис) (ПІБ), « ____ » ____ 20__ р., протокол № ____

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна	заочна
Вид дисципліни	Обов'язкова чи вибіркова	
Мова викладання, навчання та оцінювання	Українська	
Загальний обсяг кредитів / годин	2/60	
Курс	5	
Семестр	9	
Кількість змістових модулів з розподілом:	2	
Обсяг кредитів	2	
Обсяг годин, в тому числі:	60	
Аудиторні	12	
Модульний контроль	3	
Семестровий контроль	15	
Самостійна робота	30	
Форма семестрового контролю	Екзамен	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу – розкрити закономірності розвитку вищої освіти України в умовах приєднання до Європейського простору вищої освіти; специфіку реалізації освітньої програми підготовки здобувачів вищої освіти та організації освітнього процесу у сучасному закладі вищої освіти з урахуванням всіх процедур забезпечення якості освітньої діяльності та вищої освіти, що сприятиме формуванню готовності магістрантів до викладацької діяльності.

Завдання курсу:

- систематизація набутих у процесі професійної підготовки знань щодо розвитку вищої освіти в Україні в контексті інтеграції у європейський освітній простір з урахуванням національного прогресивного педагогічного досвіду (ЗК01);
- ознайомлення з інноваційними педагогічними технологіями, формами організації, методами, засобами навчання, виховання, управління в системі вищої освіти та розвиток умінь використовувати їх у професійній діяльності (ФК05, ФК06);
- набуття практичних навичок з аналізу і оцінки якості освітнього процесу відповідно до внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти в університеті (ФК06);
- опанування специфікою професійно-педагогічної діяльності викладача вищої школи та розвиток навичок створення власної траєкторії професійного розвитку впродовж життя (ФК07).
- розвиток інтелекту, творчих якостей, здатності до науково-дослідницької та інноваційної діяльності в сфері освіти (ЗК05)

3. Результати навчання за дисципліною.

- аналізувати державну політику України у сфері вищої освіти у контексті інтеграції у європейський освітній простір і гнучко реагувати на зміни в її реалізації; (ПРН-05-с)
- розуміти сутність педагогічних понять, педагогічного процесу, педагогічних закономірностей та принципів, уміти реалізовувати педагогічні цілі та завдання на міждисциплінарній основі; (ПРН-02-с)
- розробляти та вдосконалювати зміст навчання та нормативні документи, що його регламентують відповідно до внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти; (ПРН-02-у)
- володіти знаннями про сучасні методи, форми організації, технології і засобами навчання філософських дисциплін у закладі вищої освіти; (ПРН-04-з)
- розробляти ефективну дидактичну і виховну системи організації освітнього процесу з метою підвищення якості освітньої діяльності, використовуючи інноваційні методи і технології навчання і виховання у вищій школі; (ПРН-04-у)

- будувати суб'єкт-суб'єктну взаємодію, дотримуватися правил ефективної комунікації та норм професійної етики; (ПРН-05-з)
- удосконалити вміння й навички самостійної навчальної роботи, збирання, опрацювання й аналізу наукової інформації та методичних джерел; (ПРН-03-с)
- розробляти власну траскторію професійного саморозвитку впродовж життя, бути здатним прогнозувати, моделювати власну педагогічну діяльність; усвідомлювати, переосмислювати особистісний та професійний досвід. (ПРН-06-с)

4. Структура навчальної дисципліни

Тематичний план для денної форми навчання

Назва змістових модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт					
		Аудиторна:					Самостійна
		Лекції	Семінари	Практичні	Лабораторні	Індивідуальні	
Змістовий модуль 1. Загальні основи педагогіки вищої школи							
Тема 1. Система вищої освіти України як об'єкт педагогіки вищої школи: тенденції та перспективи розвитку. Основи управління вищою школою.		2	2	-	-	-	10
Тема 2. Дидактичні засади організації освітнього процесу у закладі вищої освіти		2	2	-	-	-	10
Тема 3. Сучасні форми, методи і технології навчання і виховання		2	2	-	-	-	10
Модульний контроль	3						
Разом	3	6	6	-	-	-	30
Підготовка та проходження контрольних заходів	15						
Усього	18	6	6	-	-	-	30

5. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Загальні основи педагогіки вищої школи

Лекція 1. Система вищої освіти України як об'єкт педагогіки вищої школи: тенденції та перспективи розвитку (2 год.)

Мета, завдання та зміст вищої освіти в Україні. Система вищої освіти в Україні, її структура. Міждисциплінарний характер досліджень сфери вищої освіти на засадах освітології. Принципи діяльності освітніх закладів. Стан і тенденції розвитку вищої освіти України початку третього тисячоліття: глобалізація, цифровізація, розвиток засадничих цінностей, навчання впродовж життя тощо. Закон «Про вищу освіту» (2014).

Пріоритетні напрями реалізації освітньої політики у вищій освіті України в контексті інтеграції до європейського освітнього простору. Основні європейські документи, які регламентують розвиток вищої освіти.

Забезпечення якості вищої освіти та освітньої діяльності. Внутрішня та зовнішня системи забезпечення якості вищої освіти. Експертний супровід забезпечення якості вищої освіти.

Зміст вищої освіти. Нормативні документи, що визначають зміст вищої освіти. Освітня програма: розроблення та перегляд відповідно до стандартів вищої освіти, внутрішньої системи забезпечення якості та потреб стейкхолдерів. Структурні компоненти освітньої програми, програмні результати навчання. Навчальний план, робоча програма навчальної дисципліни, підручник/посібник у вищій школі.

Система управління закладом вищої освіти. Основні поняття теорії педагогічного

менеджменту. Загальна характеристика принципів і функцій педагогічного менеджменту. Особливості діяльності викладача ЗВО. Викладач як куратор (ментор, наставник).

Основні поняття теми: педагогіка вищої школи, категорії педагогіки вищої школи, вища освіта, забезпечення якості вищої освіти, акредитація освітніх програм, національні та загальноєвропейські тенденції розвитку вищої освіти України, європейський простір вищої освіти, зміст вищої освіти, освітньо-професійна програма, освітньо-наукова програма, компетентність, результат навчання, силабус, робоча програма, науково-педагогічний працівник, розвиток, саморозвиток викладача.

Семінар 1: Вища освіта України в умовах інтеграції до Європейського простору вищої освіти (2 год.)

Лекція 2. Дидактичні засади організації освітнього процесу у закладі вищої освіти (4 год.)

Освітній процес у закладі вищої освіти. Принципи, методи та засоби навчання у закладі вищої освіти. Дидактичні вимоги до вибору методів навчання у закладі вищої освіти. Структура процесу оволодіння знаннями, уміннями й навичками, формування компетентності. Закони та закономірності навчання. Лекції та методика їх проведення. Психолого-педагогічні вимоги до проведення лекції у вищій школі.

Семінарські та практичні заняття у закладах вищої освіти. Комплексні форми організації навчання. Дидактичні основи індивідуальних занять. Педагогічна і виробнича практика студентів. Самостійна робота студентів, вимоги до її організації. Дистанційне (електронне) навчання в системі освіти: соціально-економічна потреба, сутність, умови ефективності. Форми, види і методи організації науково-дослідницької роботи студентів. Система діагностики знань і вмінь студентів у закладі вищої освіти. Значення та функції оцінювання навчальних досягнень студентів. Контроль за навчально-пізнавальною діяльністю студентів.

Основні поняття теми: дидактика вищої школи, дистанційне (електронне) навчання, лекція, семінар, практичне та індивідуальне заняття, самостійна робота студентів, виробнича практика, педагогічна практика, контроль, студентоцентроване навчання.

Семінар 2: Освітній процес у закладі вищої освіти: планування та реалізація (2 год.)

Лекція 3. Сучасні форми, методи і технології навчання і виховання (2 год.)

Нетрадиційні форми і методи роботи. Технології проєктного навчання. Інформаційно-комунікаційні технології навчання. Активізація традиційних навчальних занять: проблемні лекції, лекції-діалоги, лекції-дискусії, змішане навчання. Методи інтерактивного зворотного зв'язку: вебінари, дискусії, колаборативна експертиза. Евристично-контекстне навчання: пошуково-дослідницькі методи: аналіз проблемних ситуацій, мозковий штурм. Фактори ефективності використання інтерактивних технологій навчання. Місце і роль викладача при застосуванні інтерактивних технологій навчання у вищій школі.

Використання технологій навчання у вищій школі для формування професійно-значимих компетентностей. Технології функціонально-змістового навчання у вищій школі. Технології особистісно-соціального навчання. Технології інтегративного навчання філософських дисциплін.

Нерозривність процесів навчання і виховання. Виховні форми і методи у закладі вищої освіти. Основні напрями виховання студентської молоді. Розвиток особистості студента.

Основні поняття: форма організації навчання, метод навчання, педагогічна технологія, інтерактивні технології навчання, форми виховної роботи у вищій школі.

Семінар 3: Інтерактивні технології навчання у вищій школі (2 год.)

6. Контроль навчальних досягнень

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів

Вид діяльності студента	Максимальна кількість балів за одиницю	Модуль 1	
		кількість одиниць	максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	1	3	3
Відвідування семінарських занять	1	3	3
Робота на семінарському занятті	10	3	30
Виконання завдань для самостійної роботи	5	4	20
Виконання модульної роботи	25	2	25
Разом		-	
Максимальна кількість балів: 81			
Розрахунок коефіцієнта: $81 : 60 = 1,4$			

6.2. Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання.

Змістовий модуль 1. Загальні основи педагогіки вищої школи

Тема 1. Система вищої освіти України як об'єкт педагогіки вищої школи: тенденції та перспективи розвитку – 10 год.

1. На основі аналізу статті 1 Закону України "Про вищу освіту" (2014) скласти глосарій термінів – автономія ЗВО, академічна мобільність, академічна свобода, акредитація освітньої програми, вища освіта, Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система (ЄКТС, кваліфікація, компетентність, кредит Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (далі - кредит ЄКТС), результати навчання, якість вищої освіти, якість освітньої діяльності). – 5 балів.

2. Зобразити схематично структуру освітньої програми «Філософія» для другого (магістерського) рівня вищої освіти на основі зразка за посиланням https://kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/vstupnikam/iff/2019/op_filosofia_mah.pdf - 5 балів.

Тема 2. Дидактичні засади організації освітнього процесу у закладі вищої освіти – 10 год.

Скласти схеми «Методи навчання у вищій школі» та «Методи виховання у вищій школі» – 5 балів.

Тема 3. Сучасні форми, методи і технології навчання – 10 год.

Розробити проєкт впровадження інтерактивної технології у лекційне або семінарське заняття з «Філософії» - 5 балів.

6.3. *Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання.*

Модульні контрольні роботи виконуються у формі тестування.

Таблиця 6.3.1

Зміст і критерії оцінювання модульних контрольних робіт		
Змістовий блок і його призначення	Форма	Максимальна кількість балів
Визначення якості володіння базовими поняттями	тести	50

6.4. *Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання.*

Семестровий контроль проводиться у вигляді підсумкового атестаційного тесту, питання до якого інтегрують зміст двох змістових модулів.

Таблиця 6.4.1

Критерії оцінювання відповіді студента на екзамені

Критерії оцінювання	Максимальна кількість балів
Повнота та правильність відповіді підсумкового атестаційного тесту з педагогіки вищої школи	20
Повнота та правильність відповіді підсумкового атестаційного тесту з психології вищої школи	20
Разом	40 балів

6.5. Орієнтовний перелік питань для семестрового контролю.

1. Вища освіта України як складова світового і європейського простору.
2. Система вищої освіти України та її структура.
3. Тенденції розвитку вищої освіти України в контексті євроінтеграції.
4. Внутрішня та зовнішня системи забезпечення якості вищої освіти.
5. Зміст вищої освіти. Нормативні документи, що визначають зміст вищої освіти.
6. Освітня програма: структура і зміст.
7. Принципи, методи та засоби навчання у закладі вищої освіти.
8. Особливості організації лекції у вищій школі.
9. Підготовка і проведення семінарів.
10. Підготовка і проведення практичних занять.
11. Інтерактивні технології навчання.
12. Дистанційна (електронна) освіта: особливості організації.
13. Види та структура самостійної роботи студентів (творчі завдання, проекти, курсові роботи тощо).
14. Індивідуальна та науково-дослідна робота студентів.
15. Системи оцінювання, організація зворотного зв'язку в освітньому процесі, види і форми контролю.
16. Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів. Рівні навчальних досягнень за національною шкалою, шкалою ECTS.
17. Виховні форми і методи у закладі вищої освіти.
18. Професійна компетентність викладача вищої школи. Функції викладача відповідно стандарту вищої освіти.

6.6. Шкала відповідності оцінок

Оцінка	Кількість балів
Відмінно	100-90
Дуже добре	82-89
Добре	75-81
Задовільно	69-74
Достатньо	60-68
Незадовільно	0-59

**7. Навчально-методична картка дисципліни
Навчально-методична карта дисципліни «Педагогіка вищої школи» спеціальності 033 «Філософія»**

Разом: 60 год., лекції – 6 год., семінарські заняття – 6 год.,
модульний контроль – 3 год., самостійна робота – 30 год. Екзамен – 15 год. Коефіцієнт – 1,8

Модулі	Змістовий модуль I
Назва модуля	Загальні основи педагогіки вищої школи
Кількість балів за модуль	106 балів
Теми лекцій	<ol style="list-style-type: none"> 1. Система вищої освіти України як об'єкт педагогіки вищої школи: тенденції та перспективи розвитку – 1 бал. 2. Дидактичні засади організації освітнього процесу у закладі вищої освіти – 1 бал 3. Сучасні форми, методи і технології навчання – 1 бал
Теми семінарів	<ol style="list-style-type: none"> 1. Вища освіта України в умовах інтеграції до Європейського простору вищої освіти – 11 балів 2. Освітній процес у закладі вищої освіти: планування та реалізація – 11 балів 3. Інтерактивні технології навчання у вищій школі – 11 балів
Самостійна робота	<ol style="list-style-type: none"> 1. Скласти глосарій термінів – 5 балів 2. Зобразити схематично структуру освітньої програми «Філософія» – 5 балів 3. Скласти схеми «Методи навчання у вищій школі» та «Методи виховання у вищій школі» – 5 балів. 4. Розробити проєкт впровадження інтерактивної технології у лекційне або семінарське заняття з «Філософії» - 5 балів.
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота – 50 балів
Рейтингові бали	Загальна кількість балів – 106
Підсумковий контроль	Коефіцієнт для переведення у 60-бальну шкалу – 1,8 Екзамен – 40 балів

8. Рекомендовані джерела

Основна література:

1. Андрущенко В. П. Педагогіка вищої школи: підручник / АПН України; Інститут вищої освіти / Василь Григорович Кремень (ред.) / В.П. Андрущенко та ін. – К. : Педагогічна думка, 2009. – 256 с.
2. Гладуш В. А. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія. Навч. посіб. / В. А. Гладуш, Г. І. Лисенко – Д., 2014. – 416 с. URL: <http://distance.dnu.dp.ua/ukr/nmmateriali/documents/pedagogikavsh.pdf>
3. Закон України «Про вищу освіту» від 1.07.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
4. Європейський простір вищої освіти: параметри якості та експертизи: навчальний посібник / Укладачі: Батечко Н. Г., Бульвінська О. І., Локшина О. І., Мосьпан Н. В., Проценко О. Б., Сисоева С. О., Соколова І. В.; За ред. Сисоевої С. О. - Київ, 2020. - 152 с. https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/33934/1/N_Batechko_Posibnik_2020_NDLO.pdf
5. Інтерактивні технології навчання у вищій школі: навчально-методичний посібник / Н.П. Волкова. – Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. – 360 с. https://www.researchgate.net/publication/341509666_Interaktivni_tehnologii_navcanna_u_visij_skoli
6. Калашнікова Л. М., Жерновникова О.А. Педагогіка вищої школи у схемах і таблицях : навчальний посібник. – Харків, 2016. – 260 с. <http://dspace.hnpu.edu.ua/bitstream/123456789/1086/3/%20%20.pdf>
7. Каплінський В.В. Методика викладання у вищій школі: Навчальний посібник /В. В Каплінський. – Вінниця: ТОВ «Ніланд ЛТД», 2015 – 224 с. <https://www.kspu.edu/FileDownload.ashx/%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%B2%D0%B8%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf?id=1cce4002-ce8d-4991-809f-f0fed3d3994b>
8. Курлянд З.Н. Педагогіка вищої школи.- К.: Знання, 2009.- 387 с
9. Кучерявий О. Г. Модульно-розвивальне навчання у вищій школі : аспекти проектування : монографія / О. Г. Кучерявий. – К. : Слово, 2012. – 280 с.
10. Мащенко Н.І. Основи педагогіки і психології вищої школи: курс лекцій. – Кременчук, 2006. – 272 с.
11. Мельничук І. М. Особливості застосування інтерактивних ігор у вищому навчальному закладі Електронний ресурс: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Vnadps/2010_4/10mimvzn.pdf Нагаєв В.М. Методика викладання у вищій школі: Навч. посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 232 с.
12. Освітні технології: Навч.-метод. посіб. / О.М. Пехота, А.З. Піктенко, О.М. Любарська та ін.; За ред. О.М. Пехоти. – К.: А.С.К., 2004. – 256 с.
13. Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. (для студ. вищ. навч. закл.) / В.Ортинський-К.: Центр учбової літератури, 2009.-472 с.
14. Стратегія розвитку вищої освіти України на 2021-2031 рр. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>
15. Стрельников В. Ю. Сучасні технології навчання у вищій школі : модульний посібник для слухачів авторських курсів підвищення кваліфікації викладачів МІПК ПУЕТ / В. Ю. Стрельников, І. Г. Брітченко. – Полтава : ПУЕТ, 2013. – 309 с

Додаткова література:

1. Бех І. Д. Виховання особистості : підручник / І. Д. Бех – К. : Либідь, 2008. – 848 с.
2. Бондар С., Момот Л., Липова Л., Головка М. Перспективні педагогічні технології : Навч. посіб. / За ред. С. Бондар. – Рівне : Тетріс, 2003. – 200 с.

3. Андрущенко В. П. Світанок Європи : Проблема формування нового учителя для об'єднаної Європи XXI століття / В. П. Андрущенко. – К. : Знання України, 2011. – 1099 с.
4. Ковальчук Г. О. Бізнес-тренінги для економістів. – К. : КНЕУ, 2007. – 460 с.
5. Малафійк І. В. Дидактика новітньої школи. Навч. посіб. – Київ, 2015. – 632 с.
6. Мельничук І. М. Особливості застосування інтерактивних ігор у вищому навчальному закладі Електронний ресурс: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/Vnadsps/2010_4/10mimvzn.pdf.
7. Мистецтво бути викладачем : Практ. посіб. / А. Брінклі, Б. Десанта, М. Флемм та ін. – К. : Навч.-метод. центр «Консорціум з удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2003. – 144 с.

Додаткові інформаційні джерела

1. Стандарти та рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG) // URL: https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2018/10/04_2016_ESG_2015.pdf.
2. EQF 2017 (Європейська рамка кваліфікацій) // URL : <https://ec.europa.eu/ploteus/sites/eac-eqf/files/en.pdf>; <https://ec.europa.eu/ploteus/content/descriptors-page>
3. QF EHEA 2018 (Рамка кваліфікацій ЄПВО) // URL : http://www.ehea.info/Upload/document/ministerial_declarations/EHEAParis2018_Communique_AppendixIII_952778.pdf
4. ISCED (Міжнародна стандартна класифікація освіти, МСКО) 2011 // URL : <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/international-standard-classification-of-education-isced-2011-en.pdf>.
5. ISCED-F (Міжнародна стандартна класифікація освіти – Галузі, МСКО-Г) 2013 // URL : <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/international-standard-classification-of-education-fields-of-education-and-training-2013-detailed-field-descriptions-2015-en.pdf>
6. TUNING <http://www.unideusto.org/tuningeu>
7. Національний освітній глосарій: вища освіта / 2-е вид., перероб. і доп. / авт.-уклад. : В. М. Захарченко, С. А. Калашнікова, В. І. Луговий, А. В. Ставицький, Ю. М. Рашкевич, Ж. В. Таланова / За ред. В. Г. Кременя. – К. : ТОВ «Видавничий дім «Плєяди», 2014. – 100 с. – <http://erasmusplus.org.ua/korysna-informatsiia/korysni-materialy/category/3-materialy-natsionalnoi-komandy-ekspertiv-shchodo-zaprovdzhennia-instrumentiv-bolonskoho-protsehu.html?download=83:hlosarii-terminiv-vyshchoi-osvity-2014-r-onovlene-vydannia-z-urakhuvanniam-polozhen-novoho-zakonu-ukrainy-pro-vyshchu-osvitu&start=80>
8. Рашкевич Ю. М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти – <http://erasmusplus.org.ua/korysna-informatsiia/korysni-materialy/category/3-materialy-natsionalnoi-komandy-ekspertiv-shchodo-zaprovdzhennia-instrumentiv-bolonskoho-protsehu.html?download=82:bolonskyi-protsehu-nova-paradyhma-vyshchoi-osvity-yu-rashkevych&start=80>
9. Розвиток системи забезпечення якості вищої освіти в Україні: інформаційно-аналітичний огляд – <http://erasmusplus.org.ua/korysna-informatsiia/korysni-materialy/category/3-materialy-natsionalnoi-komandy-ekspertiv-shchodo-zaprovdzhennia-instrumentiv-bolonskoho-protsehu.html?download=88:rozvytok-systemy-zabezpechennia-iaakosti-vyshchoi-osvity-ukrainy&start=80>
10. Розроблення освітніх програм: методичні рекомендації / Авт.: В. М. Захарченко, В. І. Луговий, Ю. М. Рашкевич, Ж. В. Таланова / За ред. В. Г. Кременя. – К. : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2014. – 120 с. – <http://erasmusplus.org.ua/korysna-informatsiia/korysni-materialy/category/3-materialy-natsionalnoi-komandy-ekspertiv-shchodo-zaprovdzhennia-instrumentiv-bolonskoho-protsehu.html?download=84:rozroblennia-osvitnikh-prohram-metodychni-rekomendatsii&start=80>